

НАУКОВА ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ (2021-2025 РР.): ПІДСУМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

*За результатами наукової доповіді на засіданні Президії НАПН України,
29 січня 2026 р.*

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8110>

ПРОХОРЕНКО Леся Іванівна

*доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

Наталія Анатоліївна ЯРМОЛА

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора з наукової
роботи Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

ОРЛОВ Олег Вікторович

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора з наукової
роботи Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

Наталія Іванівна БАТАШЕВА

*кандидат педагогічних наук,
вчений секретар Інституту
спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
НАПН України,
м. Київ, Україна*

Анотація. У статті представлено основні результати наукової та науково-організаційної діяльності Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України впродовж 2021–2025 рр. Методологічну основу роботи становили системний, міждисциплінарний та особистісно орієнтований підходи, а також комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема теоретичний аналіз і узагальнення, моделювання, психолого-педагогічна діагностика, експертне оцінювання та апробація результатів у практиці освітніх і реабілітаційних закладів.

Дослідження Інституту зосереджено на реалізації фундаментальних і прикладних наукових розробок у галузі спеціальної педагогіки, інклюзивної освіти, спеціальної та кризової психології в умовах сучасних соціальних викликів на засадах програмно-цільового підходу, міждисциплінарної координації та інтеграції фундаментальних і прикладних досліджень із запитами освітньої практики. Управлінський вимір діяльності Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у цей період характеризувався посиленням стратегічного планування, оптимізацією науково-організаційних процесів та орієнтацією на результативність і практичну значущість наукових досліджень. Значну увагу приділено кадровій політиці, розвитку наукового потенціалу, підтримці молодих учених і системному підвищенню кваліфікації педагогічних і психологічних кадрів. Управлінські рішення також були спрямовані на розширення міжнародної наукової співпраці, участь у міжнародних проєктах і грантових програмах, а також на адаптацію діяльності Інституту до умов соціальної нестабільності та воєнних викликів, що забезпечило безперервність наукових досліджень і їхню відповідність актуальним потребам суспільства.

Висвітлено результати досліджень, спрямованих на розроблення й оновлення науково обґрунтованих підходів до навчання та психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами; створення класифікацій освітніх труднощів і рівнів підтримки таких дітей, що стали підґрунтям для методичних рекомендацій для інклюзивно-ресурсних центрів; розроблення сучасних корекційно-розвивальних програм і навчально-методичних матеріалів для фахівців та батьків. Окрему увагу приділено науковому забезпеченню впровадження інклюзивної освіти з урахуванням психотравматичного досвіду дітей, спричиненого війною.

Зроблено висновок про вагомий внесок Інституту в розвиток науково-методичного забезпечення спеціальної та інклюзивної освіти. Окреслено перспективи подальшого розвитку, зокрема модернізацію наукових підходів, розширення міжнародної співпраці та вдосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації фахівців.

Ключові слова: спеціальна освіта; інклюзія; Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України; наукові дослідження; міжнародні проєкти; волонтерство.

В Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (далі Інститут) наукова і науково-організаційна діяльність упродовж 2021–2025 рр. спрямовувалась на реалізацію пріоритетних завдань державної освітньої політики в контексті сучасних підходів до освіти дітей з особливими освітніми потребами. У своїй діяльності Інститут керується Конституцією України, законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про освіту», «Про вищу освіту», іншими законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, Статутом Національної академії педагогічних наук України (далі – НАПН України), Статутом Інституту, рішеннями загальних зборів та постановами Президії НАПН України (Прохоренко та ін., 2026).

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі різнопланової діяльності Інституту, оцінці теоретичного та методичного забезпечення функціонування й розвитку системи освіти осіб з особливими освітніми потребами в Україні, а також у визначенні ключових напрямів її подальшого розвитку.

Методи дослідження. Документальний аналіз: вивчення внутрішніх звітів, статистичних даних, матеріалів науково-методичної діяльності Інституту; синтетичні та прогнозувальні методи – формування рекомендацій щодо подальшого розвитку Інституту та удосконалення його науково-організаційної діяльності.

У звітному періоді наукова, експериментальна та освітня діяльність Інституту була спрямована на реалізацію основних положень Закону України «Про освіту» (стаття 19–20); «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р), постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти» від 30 серпня 2022 р. № 979, «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 рр.» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р) та ін. (Закон України,

2017; Кабінет Міністрів України, 2016; Кабінет Міністрів України, 2022; Кабінет Міністрів України, 2024), Програм спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2021–2023 рр. (2020 р.), 2024–2026 рр. (2024 р.), Програм спільної діяльності НАН і НАПН України на 2020–2022 рр. (2020 р.), 2023–2025 рр. (2023 р.), наказів Міністерства освіти і науки України щодо визначення норм та особливостей освіти дітей з особливими потребами на сучасному етапі.

Наукова діяльність Інституту здійснювалася у 7 наукових відділах: інклюзивного навчання; освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку; компаративістики та міжнародних наукових зв'язків; психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами; української жестової мови; освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку; логопедії.

У 2021–2025 рр. в ІСПП ім. М. Ярмаченка НАПН України проводилися фундаментальні і прикладні наукові дослідження за напрямками: «Освіта дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання». Виконувалося 8 фундаментальних і 8 прикладних наукових досліджень міждисциплінарного характеру, спрямованих на розв'язання актуальних теоретичних, методологічних і практичних проблем дошкільної, загальної середньої, професійно та вищої освіти осіб з особливими потребами, а також проблем спеціальної педагогіки і спеціальної психології як галузей науки.

У зв'язку з введенням воєнного стану, обмеженням та загрозами, спричиненими військовою агресією російської федерації проти України, актуалізовано завдання і зміст кінцевих результатів наукових досліджень, у липні 2022 р. внесено відповідні зміни до Перспективного тематичного плану наукових досліджень Інституту на 2023–2025 рр.

Істотні наукові і практичні надбання Інституту за 2021–2025 рр.:

- *концептуальні засади освіти осіб з ООП*: комплексна аналітична модель для порівняльного аналізу систем освіти осіб з ООП України та країн ЄС; категорії (типології) освітніх труднощів та рівні підтримки дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної та середньої освіти; концептуальна основа моделювання інклюзивного освітнього середовища; узагальнено досвід жестомовної практики глухих здобувачів освіти в умовах повномасштабної війни в Україні; запроваджено системний регулярний моніторинг потреб жестомовної практики у реа-

лізації операційного плану Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р. (Орлов & Прохоренко, 2025);

- *концепції*: вітчизняна концепція нейрологопедії; концептуальна модель використання МКФ-ДП для створення безбар'єрного освітнього середовища у контексті інклюзивного навчання; концепція реалізації мовної політики УЖМ в Україні (Данілавичюте, 2020);

- *методичний інструментарій*: психолінгво-синергетичний інструментарій, націлений на подолання мовленнєвих порушень у дітей різних вікових груп на основі МКФ-ДП; форми роботи і методи психокорекційного впливу на дітей з інтелектуальними і комплексними порушеннями розвитку, які мають травмівний досвід; психотерапевтичні стратегії, засновані на принципах травма-фокусованого підходу, спрямовані на відновлення відчуття безпеки, стабілізацію емоцій і формування адаптивних соціальних навичок; педагогічні умови формування готовності педагогічних працівників до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в умовах війни (Ільяна, 2021);

- *навчально-методичні матеріали*: навчальні посібники з використанням сучасних технологій організації логодидактичного матеріалу (двовимірного матричного коду (QR-коду: Quick Response Code) та імерсивності) для дітей з мовленнєвими порушеннями; навчальні матеріали для сурдопедагогів з організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема на основі досвіду спеціальних закладів освіти; інтерактивні навчальні матеріали з розвитку слухового сприймання та мовлення для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого ступеня; методичні рекомендації щодо роботи з дітьми з порушеннями слуху, зору, інтелекту в умовах дистанційного навчання;

- *програми*: програми з корекційно-розвиткової роботи для дітей з важкими порушеннями мовлення, інтелекту, когнітивними порушеннями; програми розвитку дітей раннього та дошкільного віку з порушеннями слуху, зору, інтелекту; програмно-методичне забезпечення математичної, мовознавчої, літературної, технологічної, природничої, фізкультурної освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку та професійно-трудової підготовки за різними профілями; типові освітні програм для 1-4 класів спеціальних ЗЗСО для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку;

- *підручники*: підручник для ЗВО «Аналіз системи освіти осіб з ООП: порівняльний підхід»; підручник для ЗВО «Інклюзивне навчання»; 32 підручники для 1-9 класів для дітей з порушеннями інтелекту, слуху; адаптовано підручники шрифтом Брайля для дітей з порушеннями зору для початкової ланки школи (Орлов та ін., 2025; Ярмола, 2025);

- *словники*: сучасний термінологічний словник «Спеціальна педагогіка і психологія»; мовний словник «Жестівник» (Прохоренко & Засенко, 2024; Кульбіда, 2023).

Уся розроблена за звітний період програмово-навчальна продукція затверджена МОН України та впроваджена в освітніх закладах для дітей з особливими потребами різних категорій.

Об'єкти упровадження		
Заклад	К-ть закладів	К-ть дітей з ООП
Спеціальні ЗЗСО:	~279	~34,3 тис.
Спеціальні школи	203	
НРЦ	79	
Спеціальні групи в дошкільних закладах	3 027	~34,5 тис.
Спеціальні класи ЗЗСО	728	~6 179
Інклюзивні класи ЗЗСО	33 397	~47,6
Інклюзивні групи закладів дошкільної освіти	7 658	~15,2 тис
ІРЦ	674	~47,6 звернень
ЗВО	15	
ГО	11	

Рис. 1. Об'єкти упровадження

Результати завершених у 2021–2025 рр. наукових досліджень представлено у 1,2 тис. наукових праць, серед яких 8 монографій, 36 підручників, 53 навчально-методичних посібники, 24 навчальні програми, 14 методичних рекомендацій, 2 словники, 1 препринт, 1 аналітичні матеріали для МОН України, понад 600 статей, із них у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science – 131, та 455 тез. Усю розроблену, за цей період виконання тем, навчальну продукцію затверджено МОН України та впроваджено в освітніх закладах для дітей з особливими потребами різних категорій.

Упровадження результатів наукових досліджень підтверджують 228 довідок, актів, подяк та інших документів, статистика Електронної бібліотеки НАПН України за 2021–2025 рр. становить 2,2 тис. ресурсів / 2,4 млн завантажень.

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України індексується у вітчизняних та міжнародних базах даних: National H-index – 12; Scopus – 9; Web of Science – 4; Google Scholar – 46. Всі вчені представлені в базі даних «Бібліометрика української науки» та «Google Scholar», 14 науковців – у базі Scopus.

Упродовж 2021–2025 рр. науковці Інституту брали участь у розробленні низки нормативно-правових актів, зокрема «Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання та плану її реалізації до 2029 р.» (Кабінет Міністрів України, 2024), «Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр.» (Кабінет Міністрів України, 2021), «Стратегії трансформації спеціальної освіти в Україні» (ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2024), «Положенні про спеціальну школу», «Положення про навчально-реабілітаційний центр» та ін.

У співпраці з МОН України Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у 2021 р. розроблено методичні рекомендації для Інклюзивно-ресурсних центрів, закладів загальної середньої та дошкільної освіти щодо визначення категорій (типологій) освітніх труднощів та рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти. У 2025 р. розроблено аналітичні матеріали, які увійшли до методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України щодо запровадження безбар'єрності освітніх послуг в закладах освіти України (Прохоренко та ін., 2024). Підготовлено інформаційно-аналітичний бюлетень для МОН України «МКФ-ДП для створення безбар'єрного освітнього середовища» (Данілавичюте, 2024).

Протидія російському агресору. Працівники інституту з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України проявили активну громадянську позицію та всіляко протидіють агресорові як волонтери, у навчально-методичному аспекті та інформаційно. Зокрема, забезпечують супровід постраждалих під час збройних протистоянь; працюють з групами вимушених переселенців, які переміщуються із зони бойових дій (надається психологічна допомога, здійснюється забезпечення харчуванням, одягом, ліками); проводять комплекс психологічних і соціальних заходів, спрямованих на профілактику й реабілітаційну роботу з особами, які брали участь у воєнних діях; здійснюють консуль-

тативно-психологічну, психокорекційну, психотерапевтичну роботу з дітьми з особливими потребами і їхніми родинними; проводять профілактичну роботу з травматизації та емоційного вигорання дітей та дорослих, які отримали травматичний досвід в умовах війни; розробляють навчально-методичне забезпечення щодо навчання, розвитку і підтримки дітей з ООП; надають посильну допомогу в соціальних службах, у центрах надання соціальних послуг населенню територіальних громад різних областей нашої країни, в лікарнях та військових госпіталях (Київ, Боярка, Золотоноша, Івано-Франківськ, Вишгород, Бердичів, Дніпро тощо).

Фахівці відділу освіти дітей з порушеннями зору розробили контент для телеграм-каналу «Підтримай дитину» та рекомендації для педагогів і батьків щодо навчання і виховання таких дітей в умовах воєнного стану. Вчені відділу логопедії надають онлайн-консультації логопедичного та психологічного спрямування батькам дітей з особливими освітніми потребами та фахівцям; розробили навчально-методичний і програмно-методичний контент для логопедів, спеціальних психологів і працівників ІРЦ, а також технології надання логопедичної допомоги дітям з ринолалією, ігрові засоби та прийоми; проводять онлайн-вебінари щодо психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП в умовах воєнного стану для фахівців і батьків та ін.

Проведено низку науково-практичних заходів з практичними працівниками закладів освіти різних рівнів та науковцями щодо підтримки дітей з ООП, їхніх родин та фахівців, які працюють з такими дітьми.

Протягом періоду ведення воєнних дій в Україні викладено та поширено в соціальній мережі «Фейсбук» матеріали різного спрямування, зокрема: щодо допомоги вимушеним переселенцям, дітям, які перебувають на небезпечних територіях і тим, які виїхали; пошуку фахівців для дітей з інвалідністю, які залишили свої домівки; забезпечення дітей з порушеннями слуху елементами живлення для слухових апаратів та кохлеарних імплантів, налаштуванням мовних процесорів; ініціативи ЄвромайданСОС, матеріали Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та багато іншої важливої інформації.

Важливо, що матеріали Інституту на допомогу організації навчання та адаптації під час війни дітей з особливими освітніми потребами розмі-

щено на сайті Міністерства освіти і науки України, зокрема, поради та рекомендації: для дітей з порушеннями зору (ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2022b); для дітей з порушеннями слуху: (ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2022c); для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку (ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2022d).

На підтримку дітей, які перебувають в умовах укриття, де немає зв'язку, розроблено інтерактивну гру-навчання, спрямовану на формування математичної компетентності дітей з ООП «Математичний квест «Дорогою до школи» та «Канал з аудіоказками для дітей».

Вчені Інституту у співпраці з доктором наук в галузі нейропсихології Терезою Сіансіоло (Ірасбург, Вермонт, США) надають психологічні техніки в умовах війни та корисні поради психологам, як зберігати власний спокій та допомогти впоратися з напругою своїм дітям (відеотрансляція заходу «Психотерапія в умовах військового стану» (ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2022a).

Інститут реалізує 5 проєктів різних рівнів: міжнародний інноваційний проєкт за грантової підтримки Швейцарського національного наукового фонду «Resilience through Immersive Sensory Environments» («Резилієнтність через імерсивне сенсорне середовище») (2023–2028 pp.); всеукраїнські інноваційні проєкти: «Організаційно-методичні умови компенсаторно-абілітаційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого ступеня в закладах освіти» (наказ МОН України № 438 від 18 травня 2021 р.), «Організаційно-методичні умови діяльності інклюзивно-ресурсних центрів у періоди війни та повоєнного відродження» (наказ МОН України № 7 від 5 січня 2024 р., № 1358 від 23 вересня 2024 р.), «Психолого-педагогічне забезпечення якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах інноваційних моделей надання їм освітніх послуг» (наказ МОН України № 1678 від 28 листопада 2024 р.); регіональний інноваційний проєкт «Запровадження 11 класу для учнів з інтелектуальними порушеннями: адаптація, соціалізація, професійна підготовка» (наказ Львівської обласної ради № 29 від 30 травня 2025 р.). Подано проєкт до Національного фонду досліджень України (№ заявки 2025.05/0037).

Інститут виступив організатором понад 600 науково-практичних масових заходів (конгресів, форумів, конференцій, наукових семі-

нарів, вебінарів, круглих столів), з яких 203 – міжнародні.

У 2021–2022 рр. підписано меморандум про співпрацю з доктором наук у галузі нейропсихології, керівником клінічної програми «Agape Ministries», фахівчицею з поведінки, авторкою книги «AutismX3» (у співавторстві з Томасом Маккіном), методичних розробок щодо програм роботи з особами з РАС, синдромом Дауна, розладами поведінки та порушеннями інтелекту, статей з інклюзії, сенсорної інтеграції, системи PECS, прикладного аналізу поведінки (ABA) та інших терапевтичних стратегій для роботи з людьми з розладами аутистичного спектру – Терезою Сіансіоло (ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2021). Започатковано спільний навчальний проект з АВА терапії, який розрахований на фахівців, що працюють з дітьми з РАС, та на підтримку батьків таких дітей. Навчальний курс вміщує теорію та і практику і реалізовувався на базі Психологічного консультативно-тренінгового центру ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

З 2023 р. триває співпраця з некомерційною організацією Heal Trauma International (США) та Children and War Foundation (Норвегія/Великобританія), зокрема, здійснюється робота щодо адаптації для використання в психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами програми «Навчання дітей навичок зцілення».

Наукові співробітники Інституту, у співпраці з Міністерством освіти і науки України, громадською організацією «Здорове суспільство» та соціальним підприємством «ДивоГра» за ініціативи компанії «Хуавей Україна» у рамках корпоративної програми TECH4ALL, активно долучалися до розроблення мобільного застосунку «Цифрова інклюзія/ Digital Inclusion». Програму апробовано у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної та вищої освіти, медичних закладах, бібліотеках, громадських організаціях у різних областях України.

Протягом 2021–2022 рр. спільно з провідною українською компанією з виробництва обладнання VEMA KIDS тривала робота з розроблення освітніх курсів в рамках партнерського проекту «Академія інклюзивної освіти». Було розроблено програми підвищення кваліфікації для фахівців, які працюють в закладах освіти з інклюзивним навчанням логопедів-корекційних педагогів, нейропсихологів, дитячих психологів.

Одним зі стратегічних завдань відділів Інституту залишається забезпечення та *налагодження наукових зв'язків* зі спорідненими вітчизняними науковими установами та інших держав. Продовжується співпраця з польськими колегами. Триває співпраця з інклюзивним закладом «Vaikystės darbas» (Литва), у межах якої у 2023 р. його директорка взяла участь у IX Міжнародному конгресі зі спеціальної педагогіки та психології «Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни» (25 жовтня 2023 р.). У рамках проекту «Перспектива 21/3» Інститут здійснює науковий супровід експерименту НАПН України, який підтримують щонайменше 9 організацій, серед них 7 зарубіжних (Велика Британія, 6 інституцій із Нідерландів), а також низка вітчизняних підприємств. Укладено угоду про співпрацю з центром для глухих та слабочуючих дітей і молоді ім. Івана Павла II (Люблін, Польща). У 2021 р. проведено порівняльне дослідження бакалаврських програм підготовки перекладачів жестових мов у США та Канаді та ін.

Варто наголосити й на активізації співпраці установи з науковими інститутами НАПН України, НАМН України, МОН України, департаментами освіти, закладами дошкільної, загальної середньої, професійної, вищої і післядипломної освіти. На увагу заслуговують проведення на базі Інституту виробничої практики студентів та стажування фахівців Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Харківського державного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, Інституту психології і соціальної педагогіки КМПУ імені Б.Д.Грінченка, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова «Інститут корекційної педагогіки та психології», Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського, Одеського національного університету імені І.І.Мечникова та ін.

У межах меморандуму з Національною академією медичних наук України, Національним медичним університетом імені О.О.Богомольця, Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи НАПН України, Науково-практичним медичним реабілітаційно-діагностичним центром МОЗ України, Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та Громадською організацією «Асоціація з медичної та психологічної реабілітації» проведено науково-практичну конференцію з міжнародною участю

«Клінічна психологія: феноменологія, межі, тенденції та перспективи» (Український Медичний Часопис, 2025).

Упродовж 2021–2025 рр. наукові підрозділи Інституту активно співпрацювали з низкою громадських організацій осіб з інвалідністю, батьків дітей з особливими освітніми потребами, як то: «УТОГ», «Сонячна Сова», «Бачити серцем», «Даун Синдром», «Маленький принц», «Інноваційні освітні ініціативи», «Асоціація дієвих психологів», «Асоціація нейропсихологів України», «Квант Рачію», «Асоціація спеціальних педагогів», «Міжнародний інститут інклюзії» та ін. Співпраця з громадськими організаціями відбувалася у напрямі організації та проведенні спільних науково-практичних досліджень та масових заходів.

Здійснюється випуск *періодичних видань* Інституту: науково-методичного, інформаційного часопису «Особлива дитина: навчання та виховання» і науково-методичного збірника «Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови», які віднесено до переліку фахових видань України категорії Б. Упродовж 2021–2025 рр. вийшло 20 номерів журналу і 10 номерів збірника.

В Інституті функціонують дві *спеціалізовані вчені ради* із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора наук за спеціальностями: 13.00.03 – корекційна педагогіка і 19.00.08 – спеціальна психологія. У докторантурі здійснюється підготовка 3 докторантів. У 2021–2025 рр. захищено 16 дисертацій.

Забезпечується підготовка здобувачів наукового ступеня доктора філософії відповідно до ліцензії на провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за спеціальностями «016 Спеціальна освіта» (галузь знань «01 Освіта/Педагогіка») та «053 Психологія» (галузь знань «05 Соціальні та поведінкові науки»). В Інституті провадиться підготовка 25 аспірантів. У 2021–2025 рр. успішно захищено дисертації 22 аспірантами, з них 4 – достроково.

Упродовж 2021–2025 рр. на базі Інституту продовжує функціонувати *Психологічний консультативно-тренінговий центр*, у якому надаються безкоштовні освітні послуги, здійснюється науково-дослідна, консультаційна, психодіагностична, психокорекційна та психологічно-тренінгова діяльність, як офлайн, так і онлайн.

У 2022–2025 рр. з огляду на воєнний стан упроваджено *дистанційні курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників*, на яких свій кваліфікаційний рівень з напряду

«Підвищення кваліфікації керівних, педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» підвищили понад 800 осіб, зокрема близько 200 осіб у 2025 р

У діяльності Інституту використовуються інформаційно-комунікаційні технології, функціонує *офіційний вебсайт*, вебсайти видань установи, *youtube канал*, на якому проводить трансляцію науково-практичних заходів та публічні захисти дисертаційних досліджень, *Telegram канал «МИ ПОРУЧ!»*. За даними Google Analytics за період 2021–2025 рр. вебсайт відвідало понад 421 тис. користувачів України та зарубіжжя.

Інститут має корпоративний профіль в системі «Бібліометрика української науки», а також бібліометричні профілі в Google Scholar мають наукові співробітники установи.

В Інституті функціонує *Рада молодих вчених*. Упродовж 2021–2025 рр. у форматі онлайн проводяться щорічні всеукраїнські конференції молодих вчених (<https://ispukr.org.ua/?p=11697>; <https://ispukr.org.ua/?p=13110>).

Актуальним завданням діяльності установи у напрямі висвітлення результатів в інформаційному науково-освітньому просторі є інформування та акцентування уваги громадськості до проблем якісної освіти дітей з особливими потребами різних вікових груп, їх реабілітації та інтеграції в соціум; проблем осіб з інвалідністю, таких як, доступність (освіти, простору, інформації), формування громадської думки про інвалідність на засадах толерантності та інклюзії. З метою поширення сучасних наукових підходів в освіті дітей з особливими потребами та висвітлення результатів науково-дослідної та освітньої діяльності в Інституті спеціальної педагогіки НАПН України систематично здійснюється поширення інформаційних повідомлень в інтернет мережі через сторінку Інституту в соціальній мережі Facebook, підписниками якої на сьогодні є понад 40 тис. осіб.

Підготовлену продукцію Інституту широко представлено на сайтах Міністерства освіти і науки України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, Інституту спеціальної педагогіки, Google Scholar, Електронної бібліотеки НАПН України.

Посилання на підготовлену наукову та навчальну продукцію також широко представлені на сайтах освітніх ресурсів, обласних департаментів освіти та науки, районних відділів освіти, загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним

навчанням, спеціальних закладів освіти, навчально-реабілітаційних центрів. Навчальна та науково-виробнича продукція має грифи та схвалення Міністерства освіти та науки України.

З 2017 р. при Інституті функціонує Рада молодих вчених (голова Ради – К.Б. Бужинецька, доктор філософії, завідувач відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП). Діяльність РМВ була зосереджена переважно на психолого-педагогічному дистанційному супроводі осіб з ООП та їхніх родин в умовах війни, впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій дистанційного навчання таких дітей у взаємодії з психологічними технологіями, формами і методами в сучасних реаліях.

Висновки та перспективи. Перспективи подальшого розвитку Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України вбачає у вирішенні таких завдань: інтегрування вітчизняних наукових здобутків у галузі освіти осіб з особливими потребами в європейський і світовий освітній простір; активізація міжнародного співробітництва та участь у національних і міжнародних проєктах, ґрантах, конкурсах; започаткування нових актуальних міждисциплінарних досліджень; активізація участі молодих вчених у міжнародних програмах академічної мобільності; забезпечення входження періодичних наукових видань Інституту до таких міжнародних наукометричних баз даних Scopus або Web of Science; підвищення фахового рівня наукових співробітників, зокрема в аспірантурі і докторантурі, організація наукового стажування; розвиток наукових шкіл Інституту; підтримка роботи Ради молодих вчених тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Данілавичюте, Е. (2020). Концептуальна модель використання МКФ-ДП в інклюзивному навчальному процесі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 4(89), 53-64. <https://doi.org/10.33189/ectu.v4i89.9>

Данілавичюте, Е.А. (2024). *Інформаційний бюлетень «МКФ-ДП для створення безбар'єрного освітнього середовища»*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. <https://tinyurl.com/yc8kpt8u>

Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Ільяна, В. (2021). Психолінгвістичний методичний інструментарій подолання дислексій у молодших школярів (на допомогу практикам). *Особлива дитина: навчання і виховання*, 102(2), 50-63. <https://doi.org/10.33189/ectu.v102i2.71>

ІСПП імені Миколи Ярмаченка. (2021, 10 червня). *Категорія: Новини*. <https://ispukr.org.ua/?p=7665>

ІСПП імені Миколи Ярмаченка. (2022a, 16 березня). *Психотерапія в умовах військового стану*. <https://ispukr.org.ua/?p=8693>

ІСПП імені Миколи Ярмаченка. (2022b, 17 березня). *Діти з порушенням зору в умовах війни*. <https://ispukr.org.ua/?p=8699#.Yky6l-pBxPa>

ІСПП імені Миколи Ярмаченка. (2022c, 17 березня). *На підтримку педагогів, які навчають дітей з порушеннями слуху*. <https://ispukr.org.ua/?p=8702#.Yky6OepBxPa>

ІСПП імені Миколи Ярмаченка. (2022d, 19 березня). *Допомога та підтримка дітям з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах воєнного стану в країні!* <https://ispukr.org.ua/?p=8705#.Yky6TerBxPZ>

ІСПП імені Миколи Ярмаченка. (2024, 3 березня). *Стратегічна сесія з розробки Концепції трансформації спеціальної освіти*. <https://ispukr.org.ua/?p=11515>

Кабінет Міністрів України. (2016, 14 грудня). *Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року* (988-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

Кабінет Міністрів України. (2021, 2 червня). *Про внесення змін до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки* (691-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2021-%D1%80#Text>

Кабінет Міністрів України. (2022, 30 серпня). *Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти* (979). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2022-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2024, 7 червня). *Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки* (527-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>

Кульбіда, С.В., Рибак, О.А., Адамюк, Н.Б. (2023). *Українська жестова мова: жестівник*. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України. <https://ispukr.org.ua/?p=11602>

Орлов, О., & Прохоренко, Л. (2025). Комплексна аналітична модель для міжнародних порівняльних досліджень освітніх систем. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 119(3), 163-178. <https://doi.org/10.33189/ectu.v119i3.272>

Орлов, О., Попович, І., & Волошина, О. (2025). *Аналіз системи освіти осіб з ООП: порівняльний підхід: підручник*. Київ: Генеза. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747859/1/posibnyk_komparatyvistyka_2025.pdf

Прохоренко, Л., Ярмола, Н., & Орлов, О. (2026). *Наукова та науково-організаційна діяльність Інститу-*

- ту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (2021–2025 рр.): підсумки та пріоритети розвитку. Особлива дитина: навчання і виховання, 121(1), 90–108. <https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.311>
- Прохоренко, Л.І., & Засенко, В.В. (ред.). (2024). *Спеціальна педагогіка і психологія: сучасний термінологічний словник*. Київ: Генеза. <https://ispukr.org.ua/?p=12942>
- Прохоренко, Л.І., Засенко, В.В., & Ярмола, Н.А. (2024). *Запровадження безбар'єрності освітніх послуг в закладах дошкільної та загальної середньої освіти: аналітичні матеріали для МОН України*. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України. <https://tinyurl.com/2ze6fx9k>
- Український Медичний Часопис (2025, 15 грудня). *Науково-практична конференція з міжнародною участю «Клінічна психологія: феноменологія, межі, тенденції та перспективи»*. <https://umj.com.ua/uk/zakhid-271868-0-naukovo-praktichna-konferentsiya-z-mizhnarodnoyu-uchastyu-klinichna-psihologiya-fenomenologiya-mezhi-tendentsiyi-ta-perspektivi>
- Ярмола, Н. (2025). *Інклюзивне навчання: підручник*. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України. <https://surli.cc/kyllrj>

SCIENTIFIC AND RESEARCH-ORGANIZATIONAL ACTIVITIES OF THE MYKOLA YARMACHENKO INSTITUTE OF SPECIAL PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE (2021–2025): OUTCOMES AND DEVELOPMENT PRIORITIES

According to the results of the scientific report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine on January 29, 2026

Lesia Prokhorenko

DSc in Psychology, Professor, Director, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Nataliia Yarmola

PhD in Pedagogy, Deputy Director for Research, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleh Orlov

PhD in Psychology, Deputy Director for Research and Experimental Work, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Nataliia Batasheva

PhD in Psychology, Scientific Secretary, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article presents the key results of the research and organisational activities of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine during 2021–2025. The methodological framework of the study comprises systemic, interdisciplinary, and person-centred approaches, alongside a range of general and specialised methods, specifically theoretical analysis and generalisation, modelling, psychological and pedagogical diagnostics, expert evaluation and testing of results in the practice of educational and rehabilitation institutions.

The Institute's research focuses on the implementation of fundamental and applied scientific developments in special pedagogy, inclusive education, and special and crisis psychology. These are addressed within the context of contemporary social challenges, based on a programme-targeted approach, interdisciplinary coordination, and the integration of research with the practical needs of the educational sector. The management dimension of the Institute's activities during this period was characterised by enhanced strategic planning, the optimisation of research processes, and a focus on the effectiveness and practical significance of findings. Significant attention was devoted to HR policy, the development of scientific potential, support for young researchers, and the systematic professional development of pedagogical and psychological staff. Management decisions also aimed to expand international scientific cooperation, facilitate participation in international projects and grant programmes, and adapt the Institute's operations to conditions of social instability and wartime challenges, ensuring the continuity of research and its relevance to societal needs.

The paper highlights research findings aimed at developing and updating evidence-based approaches to the education and psycho-pedagogical support of children with special educational needs (SEN). It covers the classification of educational difficulties and support levels for children with SEN, which informed methodological recommendations for inclusive resource centres, as well as the development of modern correctional-developmental programmes and teaching materials for specialists and parents. Particular emphasis is placed on providing scientific support for inclusive education that accounts for the trauma-informed needs of children affected by the war.

It is concluded that the Institute has made a significant contribution to the scientific and methodological framework

of special and inclusive education. Future prospects are outlined, including the modernisation of scientific approaches, the expansion of international partnerships, and the enhancement of specialist training and professional development systems.

Keywords: *special education; inclusion; Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; scientific research; international projects; volunteering.*

Отримано: 3 лютого 2026 р.

Прийнято: 2 березня 2026 р.

Опубліковано: 6 квітня 2026 р.